

О. О. Кришталь
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ АРТ-ТЕРАПІЇ У КОМПЛЕКСНІЙ ТЕРАПІЇ ХВОРИХ НА ШИЗОФРЕНІЮ

О. О. Кришталь
Оцінка ефективності арт-терапії у комплексній терапії хворих на шизофренію

О. Kryshstal
Evaluation of the effectiveness of art therapy in the complex therapy of patients with schizophrenia

З метою оцінювання ефективності арт-терапії в системі терапії та реабілітації хворих проведено комплексне клініко-психопатологічне та психодіагностичне дослідження 125 хворих, обох статей, у віці 20—45 років з встановленим діагнозом шизофренія у період стабілізації стану. Основну групу (пацієнти якої брали участь у арт-терапії) склали 95 осіб, в контрольну групу увійшли 30 хворих, які отримували стандартну регламентовану терапію у лікарні.

У процесі дослідження запропоновано систему арт-терапії в комплексній терапії хворих на шизофренію та доведено її ефективність. Встановлено виражену позитивну динаміку рівня соціального функціонування хворих та позитивну динаміку позитивних, негативних і загальних психопатологічних синдромів за шкалою PANSS. Арт-терапія сприяє швидкій соціальної реінтеграції хворих на шизофренію, поліпшенню якості їхнього життя.

Ключові слова: арт-терапія, хворі на шизофренію, соціальне функціонування

С целью оценки эффективности арт-терапии в системе терапии и реабилитации больных проведено комплексное клинико-психопатологическое и психодиагностическое исследование 125 больных, обоих полов, в возрасте 20—45 лет с установленным диагнозом шизофрения в период стабилизации состояния. Основную группу (пациенты которой принимали участие в арт-терапии) составили 95 человек, в контрольную группу вошли 30 больных, получавших стандартную регламентированную терапию в больнице.

В процессе исследования предложена система арт-терапии в комплексной терапии больных шизофренией и доказана ее эффективность. Установлена выраженная положительная динамика уровня социального функционирования больных и положительная динамика положительных, отрицательных и общих психопатологических синдромов по шкале PANSS. Арт-терапия способствует быстрой социальной реинтеграции больных шизофренией, улучшению качества их жизни.

Ключевые слова: арт-терапия, больные шизофренией, социальное функционирование

With the purpose to evaluate the effectiveness of art therapy in the system of therapy and rehabilitation of patients, it was conducted a comprehensive clinical-psychopathological and psychodiagnostic study of 125 patients, both sexes, aged 20—45 years with a diagnosis of schizophrenia during the stabilization of the state. The main group (the patients who took part in art therapy) included 95 people, the control group included 30 patients who received standard regulated therapy at a hospital. In the course of the study, the system of art therapy in the complex therapy of patients with schizophrenia was proposed and its effectiveness was proved. It was established the expressed positive dynamics of the level of social functioning of the patients and the positive dynamics of positive, negative and general psychopathological syndromes according to the PANSS scale. Art therapy promotes rapid social reintegration of patients with schizophrenia, improving their quality of life.

Key words: art therapy, patients with schizophrenia, social functioning

Шизофренія є одним із найбільш поширених психічних захворювань, хворі на шизофренію займають до 50 % ліжок психіатричних стаціонарів і дають один з найбільш високих відсотків непрацездатності. Захворювання відрізняється прогресуючим перебігом, має значні медичні та соціальні наслідки, нерідко призводить до зниження або втрати працездатності, порушень соціальних зв'язків пацієнтів. Тому проблема пошуку сучасних методів лікування та реабілітації хворих на шизофренію залишається актуальною [3, 4, 8].

Сьогодні в Україні ведеться робота з оптимізації функціонування психіатричної служби, метою якої є надання максимально ефективною спеціалізованої допомоги пацієнтам. При цьому підвищення ефективності надання спеціалізованої допомоги проводиться за двома напрямками: впровадження сучасних фармакологічних препаратів з підбором оптимальних засобів лікування і впровадження нових форм немедикаментозно орієнтованої допомоги пацієнтам [1, 6, 7].

Арт-терапія є одним із сучасних методів психотерапевтичного впливу, який використовує можливості образотворчого мистецтва в поєднанні з лікувальними факторами, пов'язаними з відносинами пацієнта з фахівцем та групою [2, 5, 9].

Вищевикладене зумовило актуальність і необхідність проведення цього дослідження.

Мета дослідження — оцінка ефективності арт-терапії в системі терапії та реабілітації хворих на шизофренію.

Для досягнення поставленої мети, за умови інформованої згоди з дотриманням принципів біоетики та деонтології на базі Харківської обласної клінічної психіатричної лікарні № 3 було проведено комплексне обстеження 125 хворих, обох статей, середній вік — 35,0 ± 2,0 роки з встановленим діагнозом шизофренія у період стабілізації стану.

Усі пацієнти отримували регламентовану психофармакотерапію відповідно до Клінічного протоколу надання медичної допомоги хворим на шизофренію в межах забезпечення лікувального закладу. Основну групу (пацієнти якої брали участь у арт-терапії) склали 95 осіб (54 жінки та 41 чоловік), контрольну групу — 30 хворих (16 жінок та 14 чоловіків), які отримували стандартну регламентовану терапію у лікарні.

У дослідженні були використані клініко-психопатологічний, психодіагностичний та статистичний методи обстеження.

Залежно від провідного психопатологічного синдрому хворі були поділені на 4 клінічні групи: з апато-абулічним синдромом (20,6 % обстежених), галюцинаторно-параноїдним (25,2 %), депресивно-параноїдним (28,4 %) і параноїдним синдромом (25,8 %).

Як показали результати дослідження, для пацієнтів з галюцинаторно-параноїдним, депресивно-параноїдним і параноїдним синдромами провідними в клінічній картині були порушення стрункості мислення, зниження і неадекватність емоцій, маячні ідеї, псевдогалюцинації; при апато-абулічному синдромокомплексі домінувала негативна симптоматика, хворі були байдужі до подій, що відбуваються навколо них, емоційно холодними.

На I етапі дослідження (до початку терапевтичного втручання) середній сумарний бал за позитивними шкалами PANSS складав в основній групі — $26,1 \pm 4,1$; у контрольній — $26,4 \pm 4,1$ бали; середній сумарний бал за негативними шкалами PANSS складав в основній групі — $25,3 \pm 3,9$; у контрольній — $25,4 \pm 4,2$ бали; середній сумарний показник за шкалами загально-психопатологічних порушень до початку лікування складав в основній групі — $52,1 \pm 9,1$; в контрольній — $52,3 \pm 9,0$ балів.

У хворих як основної так і контрольної груп виявлені порушення соціального функціонування за усіма показниками Шкали інвалідності WHO/DAS (Disability assessment Scale).

На II етапі дослідження для хворих основної групи був розроблений курс арт-терапії, основними цілями якого були зайнятість пацієнтів завдяки їх залученню в змістовну діяльність; розвиток і підтримка їх творчих навичок; сенсорна стимуляція; відреагування почуттів і переживання позитивних емоцій, пов'язаних з творчою активністю і її результатами; підтримка і розвиток комунікативних навичок, самостійності і самоорганізації; психологічна інтеграція пацієнтів.

Арт-терапевтична інтервенція мала довгостроковий характер і складалася з двох послідовних блоків: основного (інтенсивного) — на стаціонарному етапі лікування і підтримувального — на амбулаторному (позалікарняному). Стаціонарний етап — 12 занять, тривалістю 45—60 хвилин з частотою 2 рази на тиждень. Амбулаторний етап — 6 занять, тривалістю 1—1,5 години з частотою 1—2 рази на тиждень.

Найбільш ефективним був груповий варіант арт-терапії, у рамках основного блоку арт-терапію здійснювали в закритих групах, підтримувальну — в частково відкритих під керівництвом лікаря-психіатра/психотерапевта і медичного психолога.

Структура сесій включає три основні етапи: введення (настрій); етап виконання основної роботи з теми (творче навантаження), етап обговорення (завершення).

Основними факторами психотерапевтичного впливу в арт-терапії були фактор художньої експресії, фактор внутрішньогрупових комунікативних процесів і відносин, фактор інтерпретації і вербального зворотного зв'язку.

Як показали результати дослідження, в процесі арт-терапії спостерігалася така динаміка художньої експресії: створювані на початкових етапах образи характеризувалися аморфністю, розпливчатістю меж, «стіканням форм», орнаментарністю, змішанням різних стилів, а на більш пізніх стадіях арт-терапії набували символічний, архетиповий характер, мали структурність і завершеність.

Після завершення терапії середній сумарний бал за позитивними шкалами PANSS в основній групі склав $6,7 \pm 1,5$ балів, в контрольній — $13,1 \pm 1,3$ балів; середній сумарний бал за негативними шкалами PANSS — $7,6 \pm 1,1$ та $14,2 \pm 1,6$ балів, відповідно; середній сумарний показник за шкалами загально-психопатологічних порушень — $17,7 \pm 2,9$ та $30,1 \pm 6,8$ балів, відповідно.

Отже, на тлі проведення терапії рівень вираженості позитивних симптомів в основній групі знизився на 69,3 %, в контрольній — на 41,1 %; негативних симптомів — в основній групі знизився на 61,1 %, в контрольній — на 49,8 %; загально-психопатологічних симптомів — на 60,8 % та 39,7 %, відповідно.

Рівень вираженості загального бала за шкалою PANSS в основній групі знизився на 65,1 %, в контрольній — на 42,9 %.

У процесі роботи встановлено, що на тлі комплексної терапії з використанням арт-терапії суттєво поліпшився рівень соціального функціонування хворих, а саме загальної поведінкової дисфункції: в основній групі — на 75,3 %; у контрольній — на 52,1 %; дисфункція при виконанні соціальних ролей — на 61,5 % в основній і 31,9 % в контрольній відповідно; порушення функціонування пацієнтів у лікарні — в основній групі на 86,4 %; у контрольній — на 69,4 %; дисфункція модифікувальних чинників у хворих — на 91,1 % в основній та 59,8 % — в контрольній групах.

За результатами півторарічного катамнестичного спостереження в основній групі на тлі проведеної комплексної терапії з використанням арт-терапії у 77,5 % хворих було досягнуто стійкого терапевтичного ефекту, який зберігався протягом 2 років, у 15,1 % — стан залишався без динаміки, і у 7,4 % — спостерігався рецидив захворювання. У групі контролю поліпшення стану відзначено у 40,4 % пацієнтів, у 31,2 % — не спостерігалася позитивної динаміки психічного стану, у 28,4 % реєструвалась госпіталізація у зв'язку з рецидивом захворювання. Критеріями ефективності були стійкість ремісії, частота госпіталізації, якість життя, рівень тривоги, поліпшення психічного стану.

Отже, використання арт-терапії поряд з фармакотерапією у пацієнтів з шизофренією надає позитивний вплив на відчуття психологічного благополуччя, посилення почуття причетності й особистісної реалізованості, поліпшення міжособистісних відносин, відчуття підтримки від близьких і соціуму, що, в свою чергу, відбивається на загальному сприйнятті якості життя.

Список літератури

1. Волошин П. В., Марута Н. О. Стратегія охорони психічного здоров'я населення України: сучасні можливості та перешкоди // Український вісник психоневрології. 2015. Т. 23, вип. 1 (82). С. 5—11.
2. Гуменюк Л. Н., Михайлова Е. А. Арт-терапия в системе комплексной психосоциальной реабилитации больных шизофренией в условиях принудительного лечения // Таврический мед.-биол. вестник. 2010. № 4. С. 37—40.
3. Діхтяр В. О. Рівень соціального функціонування та якості життя як основа психотерапії хворих на параноїдну шизофренію // Український вісник психоневрології. 2009. Т. 17, вип. 3 (60). С. 35—44.
4. Кожина А. М., Гайчук Л. М. Опыт применения препарата Солерон в терапии шизофрении // Там само. 2010. Т. 18, вип. 4 (65). С. 116—117.
5. Колядко С. П., Каленська Г. Ю. Особливості використання арт-терапії в лікуванні хворих на параноїдну шизофренію // Там само. 2017. Т. 25, вип. 1 (90). С. 51—55.
6. Марута Н. А. Стан надання та перспективи розвитку психіатричної допомоги в Україні // Архів психіатрії. 2011. Т. 17, № 3 (66). С. 5—9.
7. Підкоритов В. С. Психіатрія в Україні — минуле, теперішнє, майбутнє // Вісник психіатрії та психофармакотерапії. 2008. № 2 (14). С. 29 — 32.
8. Пшук Н. Г. Предиктори формування процесу психосоціальної реабілітації психічнохворих // Український вісник психоневрології. 2010. Т. 18, № 3 (64). С. 145.
9. Hmain S., Korostiy V. Art-therapy in complex treatment of major depressive disorder // European psychiatry. 2015. Vol. 1. P. 1324.
10. Hmain S. Effectiveness of art therapy in complex treatment of patients with depressive recurrent disorder // Deutsche Gesellschaft für Psychiatrie und Psychotherapie, Psychosomatik und Nervenheilkunde Kongress. Berlin, 2015. P. 12-004.

Надійшла до редакції 11.10.2017 р.

КРИШТАЛЬ Олександр Олексійович, лікар-психіатр Комунального закладу охорони здоров'я Харківська обласна клінічна психіатрична лікарня № 3, м. Харків, Україна

KRYSH TAL Oлександр, Physician-psychiatrist of Public Health Institution of Health Kharkiv Regional Clinical Psychiatric Hospital No 3, Kharkiv, Ukraine